

Posudek diplomové práce

Bc. Kateřiny Talířové

na téma

Spiritualita věřících žen v období těhotenství a po porodu

Diplomová práce Kateřiny Talířové se věnuje tématu, k němuž v českém prostředí dosud nenacházíme soustředěnější zpracování. Lze říci, že význam spirituality je v české společnosti obecně podceňován. Autorka se proto pokusila prozkoumat, jaký význam má spiritualita ve zcela specifické životní situaci, jakou je pro ženu období těhotenství a porodu, zda a jak se spiritualita žen v této mimořádné době proměňuje a jak se tyto proměny projevují.

K volbě tématu ji motivovala čerstvá osobní zkušenost mateřství, díky níž pohlíží na spiritualitu jako na „ústřední nevyčerpatelný zdroj síly, pokoje, radosti ženy-matky“ (s. 11.) Z metodologického hlediska se věnuje tématu jak na rovině teoretické, tak empirické. Nadto ve své práci propojuje hned několik oborů: teologii a spiritualitu s biologií, psychologií a sociologií. To vše se děje díky holistického přístupu k člověku, který představuje teoretické východisko její práce.

Práce čítá celkem 127 stran včetně seznamu literatury a několika příloh. Sestává ze čtyř kapitol, z nichž první tři jsou teoretické, čtvrtá obsahuje kvalitativní výzkum. Je opatřena úvodem a závěrem.

V první kapitole nazvané „Spiritualita“ (s. 13-38) se autorka věnuje obecnému tématu spirituality. Vysvětluje původ pojmu a nastiňuje jeho význam v obecném i specificky náboženském, resp. křesťanském smyslu (v návaznosti na Opatrného). Popisuje rozlišení sedmi rovin spirituality (v návaznosti na N. Smarta a Z. Vojtíška) a nakonec přibližuje, jak je spiritualita žen a mateřství tematizována v dosavadní literatuře o spiritualitě.

Ve druhé kapitole nazvané „Těhotenství, porod, období po porodu“ (s. 39-56) autorka poměrně detailně popisuje tato období z hlediska změn, jakými v nich ženy procházejí. Pozitivně přitom hodnotím její aplikaci holistického přístupu. V každém ze tří oddílů se zabývá změnami fyziologickými, psychickými, sociálními i spirituálními. Mapuje zde tedy rovněž to, jakým způsobem odborná literatura k období těhotenství, porodu a po porodu tematizuje spirituální změny žen (39-56). Pracuje s pojmem Dany Raphael „matrescence“, stávání se matkou, který zahrnuje všechny uvedené složky, tedy i složku spirituální (s. 39 aj.).

Ve třetí kapitole „Spiritualita v období těhotenství a po porodu“ (s. 57-74) autorka předkládá systematicky utříděné teoretické poznatky k ústřednímu tématu práce a propojuje teoretické pohledy načrtnuté v první a druhé kapitole. Předkládá tedy určitou teorii spirituality žen v období těhotenství a porodu. Nejprve načrtává obraz těhotenství a porodu v perspektivě Starého a Nového zákona a v sociální nauce římskokatolické církve (3.1). Poté shrnuje, jaký je vlastně význam spirituality v období těhotenství a porodu (3.2) a její proměny (3.3). Nakonec rozebírá, jak se spiritualita žen v tomto období projevuje ve čtyřech vybraných rovinách duchovního života: v obřadech (zejm. v modlitbě a požehnání), vyprávění (zde si všímá souvislosti s poutními místy), společenství a tvořivosti (3.4). Zajímavým doplněním tohoto tématu jsou ukázky modliteb pro těhotné ženy v přílohách č. 1-2, která autorka našla v on-line zdrojích římskokatolické církve (s. 117-123).

Vlastní kvalitativní výzkum autorka zpracovala ve čtvrté kapitole, která je ze všech nejobsáhlejší (s. 76-105). Pečlivě popisuje výzkumný problém a předpoklady výzkumu (s. 76-78), přičemž čerpá inspiraci z podobných výzkumů v zahraničí, které ukazují na potřeby zvláštní duchovní péče o těhotné a rodící ženy. Jasně popisuje cíl a užitou metodologii pro kvalitativní výzkum, kterou opírá o solidní literaturu (Disman; Reichel; Švaříček; s. 79-81). Cílem výzkumu bylo zjistit, „jak se spiritualita věřících žen v období těhotenství a porodu projevovala a jak se proměňovala“ (s. 79). Autorka se proto zaměřuje na tři oblasti: význam, proměny a projevy proměny spirituality věřících žen v období těhotenství a po porodu. Výzkumný vzorek záměrně omezila na ženy římskokatolického vyznání, což odpovídá i zaměření teoretické části na katolickou spiritualitu; jednalo se o ženy žijící v ČR, které porodily v letech 2019-2020. Data sbírala pomocí polostrukturovaných rozhovorů se sedmi ženami. Informovaný souhlas a okruh otázek jsou připojeny v příloze práce (s. 125-127).

Ze získaných dat, která autorka zpracovala pomocí programu MAXQDA, vytvořila výstup zahrnující osmi stěžejních témat: 1. Dítě jako Boží dar; 2. Význam modlitby; 3. Význam světců a světic; 4. Proměna vztahu k Panně Marii; 5. Význam svátostí a obřadů (zajímavé je zde zjištění, že pro ženy měl z hlediska emocionálního a duchovního prožitku větší význam návrat s dítětem do kostela po ukončení šestinedělí než samotný křest dítěte, který byl spojen s praktickými starostmi; s. 93); 6. Význam společenství; 7. Proměna vztahu k těhotným ženám; 8. Mateřská láska (tzv. survival love; láska k dítěti po porodu). Výsledky autorka podrobuje zpětné reflexi (s. 101-105: „Diskuse“) a rekapituluje zjištění, která se týkají cílů: významu spirituality, jejích proměn a projevů. Poněkud opatrně shrnuje: „Zdá se tedy, že spiritualita a náboženská víra poskytují podporu ženě v průběhu těhotenství.“ (s. 102). Následně podrobně probírá poznatky související s jednotlivými roviny spirituality, jak byly definovány v teoretické části a přichází i s konkrétním doporučením do praxe (s. 102: zvážit znovuzavedení obřadu uvedení šestinedělky, který byl v římskokat. církvi opuštěn). Proměny spirituality svého výzkumného vzorku žen našla především ve vztahu k Panně Marii, ve vztahu k dalším těhotným ženám a v proměně lásky (s. 104). V závěru autorka přehledně shrnuje výtěžky práce (s. 106-108).

Kladně hodnotím, že autorka chápe termín „spiritualita“ (v návaznosti na Sheldraka) v jeho dějinné podmíněnosti (s. 13). Představení perspektiv, z nichž lze ke spiritualitě přistoupit, je skutečně velmi široké, není možné definovat pojem „spiritualita“ jedním vyčerpávajícím způsobem. Zároveň je užitečné, že autorka jednoznačně specifikuje, že pojem „spiritualita“ ve své práci užívá „v kontextu křesťanství“, ve vazbě na učení římskokatolické církve a spiritualitu chápe jako „přijetí Božího pozvání do společenství života s Kristem v Duchu svatém“ (s. 17). Současně se však také hlásí k širokému pojetí spirituality jako součásti každé lidské osobnosti (blíže je představuje na pojetí T. Halíka, V. E. Frankla, A. Maslowa a dalších, s. 17n) a jako potřeby, o niž je třeba pečovat, aby byl člověk duchovně zdravý (Němčeková; W. Glasser etc., s. 19). Tato dvojí perspektiva je v teoretické části práce průběžně přítomna. Ve výzkumné části práce se autorka nicméně výslovně zaměřuje již pouze na konkrétní typ spirituality, a to na spiritualitu žen římskokatolického vyznání.

Dále je z metodického hlediska užitečné, že autorka představila v teoretické části sedm konkrétních dimenzí spirituality (předpoklady, obřady, normy a hodnoty, vyprávění, zážitky, společenství tvořivost), a tak si připravila jasný metodický nástroj, který pak aplikovala jak v teorii, kde blíže představila „Roviny křesťanské spirituality (oddíl 1.2) a „Vybrané roviny spirituality v období těhotenství a po porodu“ (oddíl 3.4), tak v části výzkumné. Určitou slabinou této aplikace však je (zejména v oddílu 1.2) nutnost radikálně omezovat rozsah látky a hloubku jejího pojednání, takže např. představení základů

křesťanské věrouky v části 1.2.1 „Předpoklady“ se pohledu teologa nutně jeví jako reduktivní (např. pojetí Boží inspirace Písma vyznívá poněkud zjednodušeně; chybí pohled na člověka z perspektivy jiných konfesí etc.).

Nicméně jelikož se jedná o práci mezioborovou, její význam a přínos nespočívá v komplexním představení křesťanské věrouky, ale v propojování dílčích poznatků napříč obory. Hlavní pozornost proto v práci platí spiritualitě žen a mateřství, a zde se autorka pohybuje s větší jistotou. Uvádí řadu příkladů žen – matek ze světa biblických textů (s. 58-61). Představuje pohled na ženskou spiritualitu na základě české (Mašek, Holub, Zedníček, Holečková, Opočenská) i zahraniční literatury (Sölle; Melchior; Trudelle) napříč konfesemi (s. 31-38; 64-67). Pracuje s pojmem „duchovní mateřství“, popř. „duchovní rodičovství“ (s. 37), popř. matrescence (s. 39). Věnuje pozornost i vztahu mateřství a otcovství (s. 38).

Také postup jejího výzkumu se jeví jako relevantní tématu a zvolené sociologické metodě. Jediné, co postrádám, je určitá reflexe mezí a zkraslení provedeného kvalitativního výzkumu. Autorka sice omezuje svůj výzkumný vzorek na „věřící ženy-matky římskokatolického vyznání“, nicméně by se dalo dále uvažovat o tom, zda výběr konkrétních respondentek nebyl určován ještě nějakými dalšími (v práci nerefektovanými) kritérii.

Souhrnně lze říci, že diplomová práce Kateřiny Talířové se věnuje zajímavému a v Čechách dosud nepřilíš zmapovanému tématu a je motivována jejím vnitřním zájmem o věc. Vyznačuje se promyšlenou koncepcí, čistým metodickým zpracováním, logickou a srozumitelnou argumentací, kultivovaným jazykem i zdařilou grafickou úpravou. Neobsahuje téměř žádné překlepy či chyby. Autorka práce prokázala schopnost číst teoretické texty z různých oborů (teologie, spiritualita, psychologie, sociologie) a propojovat jejich poznatky. Stejně tak prokázala schopnost řádně provést kvalitativní výzkum a zpracovat jeho výsledky. V neposlední řadě lze ocenit, že intenzivně pracovala nejen s českou, ale také s anglickou odbornou literaturou.

Diplomovou práci Kateřiny Talířové vřele doporučuji k obhajobě a vzhledem k jejímu kvalitnímu zpracování navrhuji hodnocení písmenem A (výtečně).

V Praze, 22.1.2021

doc. Tabita Landová, Ph.D.

Otázky k rozhovoru při obhajobě:

1. Jak sama uvádíte ve své práci, kvalitativní výzkum není zaměřen na získání dat k tomu, abychom na nich založili obecně platnou tezi, ale na poznání pouhého výseku sociální reality. Výsledky jsou ovlivněny osobou výzkumníka, jeho výběrem výzkumného vzorku atd. Mohla byste se pokusit reflektovat meze a zkreslení vašeho výzkumu? Resp. o jaké skupině žen vypovídají jeho výsledky?
2. Myslíte si, že byste došla ke stejným výsledkům, kdyby ve výzkumném vzorku nebyly zastoupeny aktivní katoličky, ale i věřící ženy, které - ač členky katolické církve - nejsou příliš aktivní v jejím životě, nebo ženy, které již v době před otěhotněním procházely krizí víry?
3. Jakým směrem by se mohl ubírat další výzkum spirituality žen v těhotenství a po porodu? Máte nějaké představy a nápady?
4. Mohla byste nám přiblížit, kde jste se seznámila s programem MAXQDA a jakým způsobem pomocí něho probíhá zpracování dat?